

WATER ROND EN IN DE SINT-BAVOHUMANIORA IN GENT.

Kwalijk riekend Reepwater, natuurlijk verwarmd badwater en mineraal water van Gand Thermal

Katrien Boone, Laurence Willemot

Inleiding

In 1969, na de aanleg van de Gentse Ringvaart, verdween de voorheen intensieve binnenscheepvaart uit de binnenstad. De Reep, het gedeelte van Schelde dichtst bij het Gentse centrum, werd gedempt. Alleen een klein deeltje aan het Geeraard de Duivelsteen rechtover de school, Sint-Bavohumaniora, Reep 4, Gent, bleef open.

Het dempen gebeurde om plaats te maken voor koning auto (afb. 1). Ook de geurhinder speelde een rol. In die tijd loosden de riolen nog rechtstreeks vervuild water in de open waterlopen. Op het einde van de vorige eeuw vond men het dichtmaken van deze waterweg een grote fout. Geurhinder was niet langer een probleem omdat de grote zuiverings- en rioleringswerken voor een sterke waterkwaliteitsverbetering gezorgd hebben.

54

Afb. 1. Het dempen van de Reep met links de Sint-Bavohumaniora in 1964.

In 2002 begon de stad Gent met het heropenen van de Reep, samen met de aanleg van de Portus Ganda als plezierjachthaven en een evocatie van de historische samenvloeiing van Schelde en Leie. Hiervoor dienden drie bruggen en een sluis (de Scaldissluis) gebouwd te worden. Het werk is een onderdeel van het project *Water in Historic City Centres*. Een eerste brug, de Wijdenaardbrug (*wijden aard of brede aanlegplaats*) tussen het Bisdomplein en de straat die haar naam ontleende aan de Reep, opvolger van een al lang verdwenen oude brug, werd opgeleverd in het voorjaar 2007. De tweede, de Nieuwbrug, tussen de Keizer Karelstraat en de Sint-Jacobsnieuwstraat, opgeleverd eind 2007, verving een nog bestaande brug. De Bavobrug tenslotte, een voetgangers- en fietsbrug aan de samenvloeiing van Leie en Schelde tussen de Veerkaai en de Nieuwbrugkaai (opgeleverd zomer 2007), kende geen voorgangers.

Op 22 september 2010 werd gestart met de bouw van de Scaldissluis naast de Oude Beestenmarkt. Deze sluis is noodzakelijk omdat het waterpeil van de waterlopen in het Gentse stadscentrum ongeveer 1,2 m hoger ligt dan het water aan de Portus Ganda dat hetzelfde niveau heeft als het Zeekanaal Gent-Terneuzen. Het waterpeil in deze zone is een complex verhaal, waarvoor we verwijzen naar de literatuur (1). We beperken ons hier tot het volgende: historisch had de Reep het lage Nederscheldepeil, maar bij het openleggen wordt dat het Bovenscheldepeil. Tussendoor (van 1860 tot aan het dichtgooien) had je er een zogenoemd intermediair peil of pand ('bief intermédiaire' of tussenstuw).

Afb. 2. Anno 2012 Scaldissluis in aanbouw.

De Scaldissluis werd opgeleverd in de zomer van 2012, waardoor het opengraven van de Schelde mogelijk werd. In 2014 zou gestart worden met de eigenlijke openlegging van de Reep. Maar om allerlei redenen liep het project vertraging op. Pas in november 2016 begon de laatste fase: de overblijvende 200 meter tussen de kaaistraat Reep en de Bisdomkaai wordt dan verbonden met het water aan de Scaldissluis. Het stadsbestuur belooft dat in 2018 de bootjes weer helemaal rondom de binnenstad zullen kunnen varen (2).

Zwembad en kuipbaden Van Eyck

Het zwembad Van Eyck op het Julius de Vigneplein (aan de Portus Ganda) dateert uit 1886 en is hiermee het oudste gebruikte zwembad van het land. Het staat bekend om de art deco-inrichting en wordt ook vaak 'het mooiste zwembad van België' genoemd. Het zwembad is

Afb. 3. Het Van Eyckzwembad in 1927 (SAG SCMS 6656).

gebouwd naar aanleiding van een grondige renovatie van de buurt waarbij ongeveer 500 ongezonde arbeiderswoningen gesloopt werden en nieuwe straten werden aangelegd. Vanaf de oprichting kon de arbeidersbevolking er zich wassen in kuipbaden met proper en warm water. De lage toegangsprijzen hadden als doel de hygiëne in deze bevolkingslagen te stimuleren. Het bad gold in die tijd als een van de best uitgeruste baden van België. De architect was de Gentenaar Edmond de Vigne (broer van politicus Julius de Vigne, vandaar de naam van het pleintje). Het warme water werd via een buizenstelsel vanuit de nabijgelegen textielfabriek van Ferdinand Lousbergs

aangevoerd. De baders betaalden minder entreegeld naarmate de week vorderde omdat het water koeler werd.

Het zwembad werd van 2001 tot 2003 grondig vernieuwd en omvat een 25-meterbad, kuipbaden, omkleedruimtes, een cafetaria en de administratie van de nabijgelegen plezierjachthaven aan de Portus Ganda. Op deze manier maakt de stad Gent reclame voor het watertoerisme.

Water in de school

Sint-Bavohumaniora ligt tussen de Reep, Seminariestraat, Lange Boomgaardstraat en Keizer Karelstraat. De volledige site is sinds 1933 tot vandaag eigendom van de VZW Zusters van Liefde van Jezus en Maria, die er een middelbare school in huisvestte. Voordien was hier een reusachtige textiel fabriek gevestigd. Gent was in de 19de eeuw een van de voortrekkers van de industriële revolutie op het Europese vasteland en was vooral bekend om zijn

Afb. 2. Gezicht vanaf Bisdomplein op de katoenspinnerij.

textielproductie. In 1823 richtte Ferdinand Lousbergs (1799-1859) op deze plaats zijn eerste katoenspinnerij op. De fabriek gelegen tussen Reep, Keizer Karelstraat, Lange Boomgaardstraat en Seminariestraat was met haar 750 arbeiders de grootste en spectaculairste textiel fabriek van Gent. De arbeiders stapten elke dag langs de monumentale toegangspoort (ingang basisschool Sint-Lievens) de fabriek binnen. Lousbergs baatte zijn bedrijf uit tot zijn dood in 1859. Daarna erfde de aangetrouwde familie de Hemptinne de N.V. Lousbergs. Onder de 'de Hemptinnes' werd de fabriek nog groter en werkten

er meer dan 1600 textielarbeiders en -arbeidsters! Het bedrijf ging tenslotte failliet tijdens de grote crisis van de jaren 1930.

Afb. 3. Wijdenaardbrug en voorganger van Sint-Bavohumaniora in 1929 (SAG SCMS 4883).

58

Oorspronkelijk gebruikte Lousbergs water uit de Nederschelde om het textiel te spoelen. Maar dit Scheldewater gaf de stoffen een geelachtige verkleuring. Daarom liet Lousbergs een artesische put maken. Het is een broodjeaapverhaal dat men met een diamantboor daarna nog dieper is gaan boren, tot 263m diepte. Uit die put zou dan 24 000 liter water per uur gehaald zijn. De stroom die ze aanboorden, noemden - althans volgens die stadslegende - de geologen de 'Grand Courant' of de 'Grote Stroom'. Deze zou afkomstig zijn uit het Hertogenwoud in Duitsland, de streek waar alle grote minerale waters, zoals Vichy en Vittel hun oorsprong vinden. De stroom liep van Gent naar Oostende door, waar het aangeboord werd op 354m diepte. Mocht dit waar zijn dan zou men daarmee tot in een gebergte, het zogenaamde Massief van Brabant, zijn gegaan, waar zeker niet veel watervoerende lagen te vinden zijn.

Mineraalwater- en limonadefabriek Gand Thermal

Met de nieuwbouw aan de Keizer Karelstraat, waar de klaslokalen van de eerstejaars zich nu bevinden, werd gestart in 1994. Op deze plaats stond vroeger het mineraalwaterbedrijf Gand Thermal. Wat hier volgt is grotendeels gebaseerd op een interview in 2015 afgenomen van François van Audenaerde over het bedrijf van zijn vader, het mineraalwaterbedrijf Gand Thermal. De grootvader van François van Audenaerde was metaalhandelaar en had in de jaren 1930 een deel van de failliete fabrieken van Gent afgebroken met de bedoeling het metaal te verkopen. Bij de afbraak van de Lousbergsfabriek stootte hij op de artesische put destijds door Lousbergs aangeboord voor zijn bedrijf. De me-

taalhandelaar wou de metalen buis uit de put halen, maar iemand wist hem te vertellen dat het putwater van uitstekende kwaliteit was en bovendien heel geschikt als drinkwater. De temperatuur van het water was bovendien 17° tot 19° Celsius. De goede kwaliteit van het water werd bevestigd door analyses die van Audenaerde in het stadslaboratorium van Gent liet uitvoeren. Hij besloot

GAND-THERMAL HET WATER VOOR KIND EN VOLWASSENE

Doet hoofdpijn en loomheid na de maaltijden verdwijnen.
Zuivert uw lever.
Versacht uw maagpijn en vergemakkelijkt de spijsvertering.
Verhindert verstoppingen.
Zuivert uw nieren en gans uw gestel.
Verdrijft urinezuur, nier- en galstenen.
Verjongt uw gestel.

**DRINKT ELKE DAG
VOOR UW EIGEN WELZIJN**

- ♦ Het licht verteerbare tafeliwater.
- ♦ Het aangenaamste aller regimewaters.
- ♦ Het water voor allen en in alle omstandigheden.

GAND-THERMAL
HET MINERAAL WATER dat dient gerangschikt
onder de meest vermaarde minerale waters van Europa

Voor uw bestellingen:

FIRMA VAN AUDENAERDE
Ham 25
GENT — H.R. 851.72

GAND-THERMAL 26, KEIZER KARELSTRAAT, GENT - Tel. 524.20

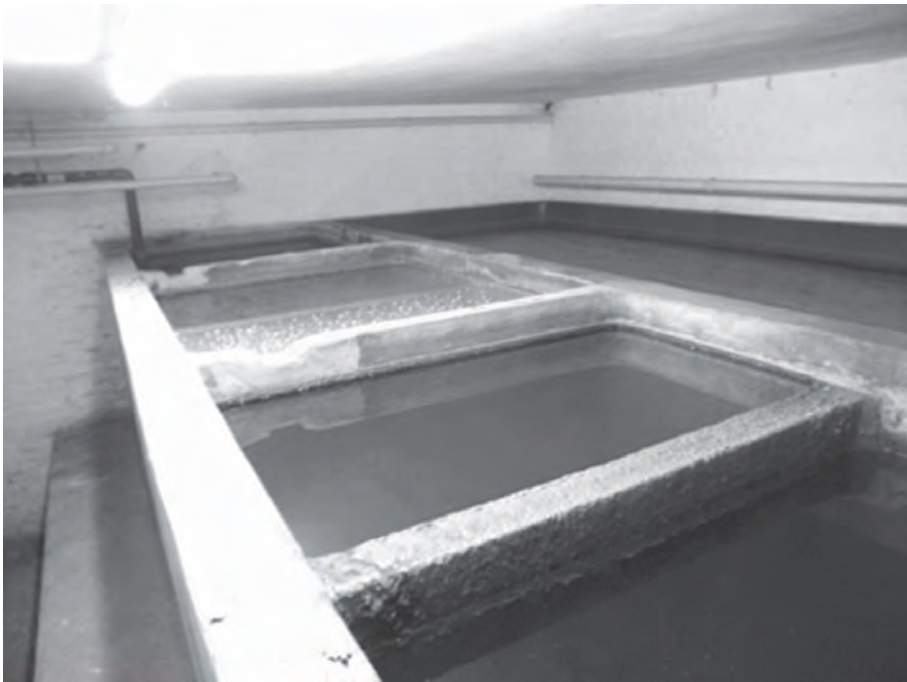
FIRMA VAN AUDENAERDE 8
Ham 25
GENT — H.R. 851.72

Afb. 4. Reclame voor het aangenaamste regimewater Gand-Thermal.

daarop een mineraalwaterbedrijf op te richten, dat Gand Thermal genoemd werd. In 1934 heropende Gand Thermal de artesische put om het water te gebruiken voor de aanmaak van spuitwater en limonades. Het bedrijf had verschillende opslagplaatsen en leverde aan huis en aan cafés in de omtrek. Gand Thermal bleef in werking tot eind jaren 1960. In 1988 werd het terrein opgekocht door de Sint-Bavoschool. De klanten van Gand Thermal werden overgenomen door 'Koningsbronnen' te Brakel (nu Inex).

Actueel gebruik

Ook vandaag nog wordt het grondwater op de school via een pomp naar boven gehaald. Het kan gedronken worden, maar de school maakt er vooral gebruik van voor douches en sanitair. De put wordt tweemaal per jaar schoongemaakt. De kwaliteit van het water wordt om de twee maanden gecontroleerd. Het blijft drinkbaar water van goede kwaliteit! Enkel de schoolkeuken is voorzien van leidingwater. Op de schoolsite wordt het water, belangrijk en kostbaar goed, dus geput uit een artesische put die al bijna 200 jaar in gebruik is.

Afb. 5. Bekkens met opgepompt grondwater in de kelders van Sint-Bavo..

Afb. 6. Flessenwikkel voor de Gand-Thermal oranje limonade.

MINÉRAAL ALKALISCH WATER

Gand-Thermal

EAU MINÉRALE ALCALINE

ONTLEDING

Natriumbicarbonaat	0.5830	gr
Naërbicarbonaat	0.0010	gr
Natriumsulfaat	0.4791	gr
Magnesiumsulfaat	0.0316	gr
Calciumsulfaat	0.0382	gr
Natriumchloride	0.7016	gr
Kaliumchloride	0.0280	gr
Natriumborfaat	0.00042	gr
Natriumbicarbonaat	0.0166	gr
Natriumsulfaat	0.0166	gr
Lithium	0.000504	gr
Ammonia	afwezig	
Nitrieten	afwezig	
Nitrieten	afwezig	
Alkalische reaktie pH	8,40	
Totale hardheid	3,2°	
Blijvende hardheid	0,7°	
Uitdampingsrest	1,920	gr.

Spécialement recommandée pour :
Rhumatismes, Reins, Foie, Intestins, Estomac.
courant souterrain à 300 m. de profondeur

Bijzonder aanbevolen voor :
Rhumatisme, Nieren, Lever, Ingewanden, Maagziekten.

coëxtractie afkomst op 300 m diepte.

1NH. 95/100cl. CONT. N. V. GAND-THERMAL GENT H. R. G. 58217

Approbation Académie Royale de Médecine 24 mai 1935
 Erkend door de Koninklijke Akademie van Geneeskunde

Autorisation : Ministère de l'Industrie 5 Juin 1935
 Coedjctiefend : Ministère v. Binnenlandezaken

Afb. 7. Het 'Mineraal alkalisch water' van Gand Thermal met analyseresultaten van minerale sporenelementen en therapeutische claims (MIAT, jaar niet gekend).

Noot

Gebaseerd op notities en teksten opgemaakt voor Open Monumentendag 1997 en 2013 en tentoonstelling over de geschiedenis van de school, 2007 (Sint-Bavohumaniora en Archief Zusters van Liefde JM) o.l.v. Katrien Boone, leerkracht geschiedenis aan de Sint-Bavohumaniora.

De reclames zijn afkomstig uit een documentatiemap ter beschikking gesteld door het MIAT, waarvoor onze dank.

Dank ook aan geoloog Frank Gelaude.

Literatuur en bronnen

1. Devriese, L., Gelaude, F.(2008). Schelde en Leie. Wie mondt uit in wie ... en waar? In: *Jaarboek Oost-Oudburg*, jg. 45, p. 261-300; Devriese, L., Gelaude, F. (2012), Rondje Gent varen ... maar niet zonder hindernissen. In: *Ghendtsche Tydinghen*, jg. 41, p. 47-56.
2. <https://stad.gent/over-gent-en-het-stadsbestuur/over-gent/projecten-die-het-uitzicht-van-gent-bepalen/binnenstad/project-heropening-nederschelde> (geraadpleegd op 21/09/2017).
3. De N.V. Lousbergs leverde het warme condenswater van de machines aan het zwembad van Eyck. In 1921 vroeg de N.V Lousbergs 4 frank per dag aan de stad Gent om de werking van de machines mee te betalen. Er was ook overeengekomen dat er niet geleverd kon worden als de fabriek stil lag (bv. op zondag of tijdens WO I, toen er gebrek aan grondstoffen was). Lousbergs loosde zijn afvalwater via een andere buis in de Visserij. Bron: briefwisseling N.V Lousbergs en de stad Gent, Stadsarchief Gent (Dossier XVIII, nr 17, Zwembad Van Eyck, materiaal, werken, oorlogsschade, varia).
4. Deseyn, G. (2003), Rondom de Reep. Ferdinand Lousbergs en zijn katoenfabriek, in: *Tijdschrift voor Industriële Cultuur* (TIC) nr. 84, p. 2-23; Acke, B. (2003), Archeologisch Onderzoek van de Lousbergfabriek aan de Seminariestraat. In: *Tijdschrift voor Industriële Cultuur* (TIC) nr. 84, p. 24-31.
5. Interview met François van Audenaerde, zoon van de bestuurder van Gand Thermal, door Ilse Neyt (verzameling MIAT) op 8 juni 2015.